

Právo na vydání urny s ostatky zemřelého

Novela zákona o pohřebnictví v mnoha ohledech přinesla zásadní změny v provozování pohřebišť, pohřebních služeb a krematorií. Jednou z významných změn je zakotvení povinnosti obce zajistit uložení urny s lidskými ostatky na veřejném pohřebišti, a to v případech, kdy obec namísto pozůstalých příbuzných zajišťuje pohřbení těla zemřelého zpopelněním.

V Kanceláři veřejného ochránce práv se v souvislosti s novelou zákona o pohřebnictví, která nabyla účinnosti dne 1. 9. 2017, objevily půdně upozorňující na možná úskalí a problémy vyvolané novou právní úpravou. Na některé z nich bych chtěl poukázat.

Právo volby pohřbu
Základní právní úpravu nakládání s lidským tělem pro případ smrti obsahuje občanský zákoník,¹ který oproti předchozí právní úpravě zcela zásadním způsobem upravil postmortální ochranu lidského těla a do právního řádu zakotvil klíčové právo každého člověka rozhodnout o způsobu pohřbení. Podle § 113 odst. 1 občanského zákoníku má člověk právo rozhodnout, jak bude po jeho smrti naloženo s jeho tělem.

Právo volby pohřbu vyplývá z § 114 odst. 1 občanského zákoníku, podle něhož je člověk oprávněn rozhodnout, jaký má mít pohřeb. Nezanedbá-li o tom výslovně rozhodnutí, rozhodne o jeho pohřbu manžel zemřelého, a není-li ho, děti zemřelého; není-li jich, pak rozhod-

nou rodiče a není-li jich, sourození zemřelého; nežijí-li, pak rozhodnou jejich děti a není-li ani jich, pak kteračkoli z osob blízkých; není-li žádná z těchto osob, pak rozhodne obec, na jejímž území člověk zemřel.

V souvislosti s výše uvedeným bych chtěl upozornit na rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 26. 10. 2016, čj. 70 Co 155/2016-76,² podle něhož „*přání zůstavitele, jak má být pohřben, nevyvolávalo dle judikatury Nejvyššího soudu k obč. zák. žádné právní účinky a bylo pouze apelem morálního charakteru (rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3373/2011 ze dne 25. 2. 2013, nově však u případů nastalých až po 1. 1. 2014 odchýlně srov. § 114 odst. 1 o.z., ohledně kterého je již nyní dovozováno, že nerespektování vůle zesnulého či pozůstalých osob povolaných k rozhodnutí o podobě pohřbu má za následek porušení postmortální ochrany osobnosti).*“

Sociální pohřeb

V praxi se lze setkat s případy, kdy dojde k úmrtí a nikdo z pozůstalých nezajistí v zákonem stanovené lhůtě

pohřbení. V takových případech, pro které se vžil pojem „*sociální pohřeb*“, musí pohřbení zajistit obec, která postupuje podle § 5 odst. 1 zákona o pohřebnictví, kde se stanoví, že nesjedná-li ve lhůtě 96 hodin od oznámení úmrtí pohřbení těla zemřelého žádný vypravitel pohřbu ani žádný poskytovatel zdravotních služeb nebo univerzitní vysoká škola, která provádí anatomické pitvy v souladu s podmínkami stanovenými zvláštním právním předpisem, neprojeví zájem o využití těla zemřelého pro potřeby lékařské vědy a výzkumu nebo k výukovým účelům, nebo nebyla-li zjištěna totožnost mrtvého do jednoho týdne od zjištění úmrtí, zajistí pohřbení slušným způsobem podle místních zvyklostí obec, na jejímž území k úmrtí došlo nebo bylo tělo zemřelého nalezeno, případně vyoženo z dopravního prostředku.

Pokud obec zajišťovala sociální pohřby, volily zpravidla formu kremace, tj. zpopelnění lidských pozůstatků v krematoriu, a to především z důvodu ekonomických, jako levnější variantu pohřbení oproti uložení lidských pozůstatků do hrobu, přestože právní úprava možnost pohřbení do hrobu nevyklučovala a bylo výhradně na zvážení obce, zda se rozhodne pro pohřeb zehem, nebo zajistí uložení lidských pozůstatků do hrobu.

Zákon o pohřebnictví ve znění do 31. 8. 2017, tzn. před nabytím účinnosti shora zmíněné novely, v § 14 odst. 2 písm. g) stanovil, že provozovatel krematoria je povinen vyzvat k převzetí a předat urnu fyzické nebo právnické osobě, která sjednala pohřbení, nebo jí pověřené osobě, způsobem a ve lhůtě stanovené řádem krematoria; pokud tato osoba do 12 měsíců ode dne zpopelnění urny od provozovatele krematoria nepřevzala, byl provozovatel krematoria oprávněn lidské ostatky uložit smíšením se zemí do společného hrobu na veřejném pohřebišti.

Výše zmíněná právní úprava přitom neupravovala, jak má obec po zajištění kremace s urnou se zpopelněnými ostatky zemřelého naložit. Nebylo výjimkou, že se na obci, respektive u pověřeného správce pohřebišť shromažďovaly (někdy i po řadu let) na poliče

ve skříní urny s křemáčným popelem zemřelých, aniž by byly uloženy na veřejném pohřebišti. Zákon o pohřebnictví přitom vychází z principu, že s lidskými ostatky musí být zacházeno důstojně, což mnohaleté uskladnění urny někde ve skladu správce pohřebišť rozhodně nemůže naplnit.

Za účelem zabránění vzniku výše popsaných situací se do zákona o pohřebnictví výše zmíněnou novelou dostalo ustanovení, podle něhož zajišťuje-li obec pohřbení těla zemřelého zpopelněním, je jeho součástí uložení urny s lidskými ostatky na veřejném pohřebišti (§ 5 odst. 2 zákona o pohřebnictví).

Uvedené ustanovení však nezohledňuje případy, kdy dojde k zajištění pohřbení ze strany obce (sociální pohřeb), nicméně v době, než je urna s křemáčným popelem uložena na veřejném pohřebišti, se přihlásí někdo z pozůstalých a požaduje vydání urny. Provozovatelé a správci pohřebišť se pak oprávněně ptají, jak mají v těchto případech postupovat.

Právo na vydání ostatků

Dle mého soudu je třeba v těchto případech zohlednit právní úpravu v občanském zákoníku, kde se stanoví, že nejsou-li lidské ostatky uloženy na veřejném pohřebišti, má na jejich vydání právo osoba, kterou člověk před svou smrtí výslovně určil; jinak postupně jeho manžel, dítě nebo rodiče, a není-li žádný z nich nebo odmítnou-li ostatky převzít, převezme je jeho dědic (§ 92 odst. 2 občanského zákoníku).

Pokud se tedy v mezidobí od provedení kremace, převzetí urny vypravitelem pohřbu a jejím uložení na veřejném pohřebišti objeví některá z osob uvedených v § 92 odst. 2 občanského zákoníku, měla by obec urnu s křemáčným popelem vydat. Upozorňuji na to, že pokud se přihlásí osoba určená zemřelým, manžel, dítě nebo rodiče, není třeba čekat na výsledek dědického řízení, respektive zjištění okruhu oprávněných dědiců, protože jde o zákonem výslovně uvedené a v tomto směru preferované osoby. Dědice jako osobu oprávněnou k převzetí lidských ostatků totiž uvádí občanský zákoník až jako posledního v pořadí.

V případě, že by o vydání urny požádal někdo poté, co již byla urna se zpopelněnými lidskými ostatky uložena na veřejném pohřebišti, bylo by nutné postupovat podle právní úpravy exhumace v zákoně o pohřebnictví. Exhumací je podle § 2 písm. m) zákona o pohřebnictví vyzdvižení lidských ostatků nebo urny s lidskými ostatky z pohřebišť. Bez ohledu na uplynutí tlecí doby doloží nanejmen hrobového místa k žádosti o exhumaci vždy skutečnost úmrtí a písemný souhlas osoby uvedené v § 114 odst. 1 občanského zákoníku. Náklady na exhumaci hradí ten, kdo o ni požádal; provozovatel pohřebišť zajistí při exhumaci provoz na pohřebišti tak, aby nebyl narušen veřejný pořádek a aby byl vyloučen přenos možné nákazy (§ 22 odst. 5 zákona o pohřebnictví).

Na základě shora popsaných úvah se domnívám, že v případě prokazatelného zájmu osob uvedených v § 92 odst. 2 občanského zákoníku by v situaci, kdy ještě není urna s křemáčným popelem uložena na veřejném pohřebišti, neměla obec, která zajistila pohřbení, vydání urny s ostatky zemřelého bránit. Vycházím přitom z premisy, že by se postup podle § 5 odst. 2 zákona o pohřebnictví měl uplatnit až v těch případech, kdy nikdo z osob uvedených v § 92 odst. 2 občanského zákoníku neprojeví o vydání urny zájem. Pro úplnost je třeba zmínit, že obec, která zajistila pohřbení, přihlásí svoji pohledávku z titulu účelné vynaložených nákladů na slušné pohřbení podle místních zvyklostí do pasiv pozůstalosti. Bylo-li řízení o pozůstalosti zastaveno, nebo nebyla-li k němu dána pravomoc českých soudů, uplatní obec náhradu těchto nákladů u Ministerstva pro místní rozvoj.⁴

Jsem si vědom toho, že právní názory na řešení výše popsaného problému mohou být různé. Věřím, že v podobných případech postupovat, zřejmě přinese až budoucí judikatura Nejvyššího soudu tykající se práva nakládání s lidskými ostatky v rámci zajištění postmortální ochrany zemřelého. *

Novela zákona o pohřebnictví přinesla ustanovení, podle něhož zajišťuje-li obec pohřbení těla zemřelého zpopelněním, je jeho součástí uložení urny s lidskými ostatky na veřejném pohřebišti.

1) Zákon č. 193/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

2) Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

3) <http://www.pohrebiste.cz/stranky/archiv/dokument/25/70co155.pdf>

4) <http://www.mmr.cz/cs/Regionalni-politika-a-cestovni-ruch/Pohrebnictvi/Casto-kladene-dotazy/K-problematice-socialnich-pohrbu>